

Czym jest
człowiek?

- Człowiek to **dwujednia elementu duchowego i cielesnego** (ściśle związane). Element duchowy stanowi o jedności bytu człowieka, człowiek jest sobą, tzn. osobą czynną w sposób świadomy i wolny.
- **Pojęcie osoby** – człowiek nie jest przedmiotem na świecie, ale osobą żyjącą w świecie, jest ponad światem, nie jest i nie może być niczyją własnością (nie może być traktowany przez nikogo jako rzecz), odpowiada sam za siebie, nie może być przez nikogo reprezentowany (w sferze moralnej).
- **Przekonanie o najwyższej i niepowtarzalnej wartości osoby – godność** (tylko człowiek ma taką godność); wartość osoby jest określana jej pochodzeniem od Boga, podobieństwem do Niego, wcieleniem i odkupieniem dokonany przez Chrystusa - wszyscy ludzie są równi w ich godności. Jest to nadprzyrodzona godność człowieka.

Człowiek w świetle KNS jest wartością najwyższą w świecie, jest mocno związany ze światem, tkwiący w nim, ale nie jest sprowadzalny ani redukowalny do świata, jest ponad światem.

Chrześcijańska wizja człowieka – trzy aspekty

Deklaracja *Dignitas infinita* 2024 r. o godności człowieka

Nieskończona godność, niezbywalnie związana z istotą samego bytu, przysługuje każdej osobie ludzkiej, niezależnie od jakichkolwiek okoliczności i jakiegokolwiek stanu lub sytuacji, w jakich się znajduje. Zasada ta, w pełni rozpoznawalna również przez sam rozum, stanowi podstawę prymatu osoby ludzkiej i ochrony jej praw. Kościół, w świetle Objawienia, bezwzględnie podkreśla i potwierdza tę ontologiczną godność osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, i odkupionej w Jezusie Chrystusie. Z tej prawdy czerpie powody swojego zaangażowania na rzecz słabszych i posiadających mniejszą władzę, zawsze kładąc nacisk na „na prymat osoby ludzkiej i obronę jej godności, niezależnie od wszelkich okoliczności.

Najważniejsze znaczenie posiada *godność ontologiczna*, która odnosi się do osoby jako takiej przez sam fakt jej istnienia oraz bycia chcianą, stworzoną i kochaną przez Boga. Godność ta nigdy nie może zostać wymazana i pozostaje obowiązującą niezależnie od wszelkich okoliczności, w których jednostki mogą się znaleźć.

Objawienie biblijne naucza, że wszyscy ludzie posiadają wrodzoną godność, ponieważ zostali stworzeni na obraz i podobieństwo Boga: „A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam». [...] Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (*Rdz 1, 26-27*).

Człowieczeństwo posiada specyficzną jakość, która sprawia, że nie można go zredukować do czystej materialności. (...)

Bycie stworzonym na obraz Boga oznacza zatem, że posiadamy w sobie świętą wartość, która wykracza poza wszelkie różnice płciowe, społeczne, polityczne, kulturowe i religijne. Nasza godność jest nam dana; nie można się jej domagać ani na nią zasługiwać. **Każdy człowiek jest kochany i chciany przez Boga dla niego samego i dlatego jest nienaruszalny w swojej godności.**

Godność człowieka

To specyficzna wartość mówiąca o wielkości człowieka, kryjąca w sobie odpowiedzi na podstawowe pytania: kim jestem i dlaczego jestem?

Dokument Soboru Watykańskiego II „Gaudium et spes”: „Pismo święte uczy bowiem, że człowiek został stworzony „na obraz Boży”, zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy, ustanowiony przez Niego panem wszystkich stworzeń ziemskich, aby rządził i posługiwał się nimi, dając chwałę Bogu.”

Biblia pokazuje nadprzyrodzony charakter godności ludzkiej odślanając prawdę o posiadaniu przez każdego człowieka nieśmiertelnej duszy bezpośrednio stworzonej przez Boga - esencja człowieka, która wymaga poszanowania.

Nadprzyrodzony charakter ludzkiej godności uwypukla wcielenie Syna Bożego. Sam Bóg w Jezusie Chrystusie zechciał stać się człowiekiem, aby przywrócić człowiekowi to wszystko, co grzeszny człowiek sam sobie odebrał. Syn Boży nie wstydzi się człowieczeństwa, co więcej potęguje jego wartość przebóstwiając je.

Źródła godności człowieka:

1. Godność pochodzi z miłości Stwórcy, który odcisnął w człowieku niezatarte rysy swojego obrazu. W tej wizji godność odnosi się nie tylko do duszy, ale jest nieodłączna od ciała.
2. Godność osoby ludzkiej objawiła się w pełni, gdy Ojciec posłał swego Syna, który aż do głębi przyjął ludzką egzystencję – w ten sposób Jezus potwierdził godność duszy i ciała, które składają się na człowieka i że każdy człowiek posiada nieocenioną godność przez sam fakt przynależności do wspólnoty ludzkiej i ta godność nigdy nie może zostać utracona.

A zatem godność człowieka...

...oznacza swoistą „jakość” ludzkiego bytu, wyróżniającą go spośród innych stworzeń na ziemi. Człowiek jest bowiem „jedynym na ziemi stworzeniem, którego Bóg chciał dla niego samego”. Pojęcie godności używane jest tylko do osoby i spośród stworzeń ziemskich jedynie w odniesieniu do człowieka, zaś w przypadku innych stworzeń jest mowa o ich wartości. Oznacza ona zatem wyjątkowy status bytowy człowieka pośród innych stworzeń na ziemi.

W nauczaniu Kościoła godność człowieka obejmuje również osoby ludzkie niemogące używać w pełni rozumu, wolności i ponosić odpowiedzialności za swoje czyny. Dotyczy ona zatem zarówno człowieka nienarodzonego, małego dziecka, chorego psychicznie, niepełnosprawnego intelektualnie czy z inną chorobą lub defektem fizycznym niepozwalającymi na właściwe posługiwanie się swoimi władzami umysłowymi.

Godność dotyczy...

...całego bytu człowieka, a nie tylko jego wymiaru duchowego: obejmuje również fizyczność, która jest integralną częścią natury ludzkiej i jest darem Stwórcy. W deklaracji DI można znaleźć stwierdzenie: „Godność ciała nie może być uważana za niższą od godności osoby jako takiej”.

Deklaracja wielokrotnie używa wyrażenia „godność każdej kobiety i każdego mężczyzny”. Różnica płci i ich komplementarny charakter wskazują na fakt, że człowiek został stworzony jako byt relacyjny i od początku zostaje powołany do życia we wspólnocie.

Relacyjność człowieka...

...jest elementem jego struktury bytowej i „uczestniczy” w godności całej osoby.

1. Pierwsza przestrzeń relacyjności wynika z faktu bycia stworzonym przez Boga oraz otrzymania od niego daru istnienia i szczególnej godności, będącej wyrazem Bożej miłości.

2. Drugą przestrzenią relacyjności jest relacja międzyludzka. Jest ściśle wpisana w pierwszą, z tej racji, że istnienie każdego człowieka jest darem Boga, wszyscy ludzie mają wspólne odniesienie do Stwórcy i otrzymują tę samą godność, co kształtuje nie tylko szczególną relację z Bogiem, ale także relacje między nimi. Na tym opiera się zasada braterstwa promowana przez papieża Franciszka.

Godność a grzech

Grzech może ranić i zaciemniać ludzką godność, jako akt jej przeciwny, ale nigdy nie może wymazać faktu, że istota ludzka została stworzona na obraz Boga. Mimo utraty jedności z Bogiem, w człowieku pozostaje nadal pewne nakierowanie na Boga.

Nowe życie i nowe wyniesienie rozpoczyna się wraz z łaską chrztu świętego, która przekształca naturę człowieka w sposób niezacieralny, staje się wiecznym „znamieniem”. Człowiek zostaje oczyszczony z grzechu pierwotnego, włączony w życie Chrystusa, stając się dzieckiem Bożym.

Zostaje obdarzony łaską Ducha Świętego, wzmacnianą przez sakrament bierzmowania. Przez uczestnictwo w życiu Bożym, będącym początkiem realizacji powszechnego „zaproszenia” do życia w wiecznej jedności z Bogiem ujawnia się i rozwija pełna godność człowieka. W Eucharystii człowiek wierzący ma możliwość przyjmowania – spożywania realnego Ciała Zbawiciela, co daje mu wyjątkową przestrzeń przeżywania zjednoczenia z Bogiem już tu na ziemi. W sytuacji zagubienia się wierzącego, spowodowanej osobistym grzechem, jedność z Bogiem przywracana jest przez sakrament pojednania.

Cechy godności ludzkiej

- **Celowość** - człowiek nie jest środkiem dla innych celów – ekonomicznych, społecznych, politycznych narzucanych przez jakiegokolwiek władze, nawet w imię służby i postępu całej ludzkości
- **Integralność** - uszanowanie integralności cielesnej strzeżonej nienaruszalną wartością jednostkowego życia
- **Nietykalność** - jeśli człowiek sami nie występuje przeciwko nietykalności innej osoby
- **Wolność** – wolny wybór zwłaszcza w płaszczyźnie moralnej i religijnej

Z godności ludzkiej człowieka wynikają zarówno jego fundamentalne prawa (do życia, rozwoju, sprawiedliwości, miłości społecznej, prawdy, wolności), i jak i szczegółowe prawa (instytucjonalno-administracyjne w obszarze polityki i gospodarki)

Człowiek jako istota religijna i społeczna

- *Ponieważ człowiek jest obrazem Boga i jest otwarty na Boga dlatego **JEST ISTOTĄ RELIGIJNĄ**. Jako istota religijna jest bytem osobowym: Stworzony przez Boga i noszący w sobie niezatarty ślad Boga, człowiek w naturalny sposób dąży ku Niemu.*
(Evangelium vitae Ojca Świętego Jana Pawła II 1995 r.)
- Człowiek jest również **istotą społeczną**, nie może się rozwijać bez innych, ale tworząc z innym różne społeczności zawsze istnieje jako byt jedyny i неповtarzalny, istnieje jako „ja” zdolne do zrozumienia siebie, władania sobą, do decydowania o sobie.
- **Każda inna zasada społeczna wynika z tej zasady prymatu godności ludzkiej.**

Człowiek jako istota społeczna

Pełny rozwój człowieka tylko w społeczności (nie tylko instytucje, ale wspólnota osób), zdrowe życie społeczne wymaga istnienia różnych społeczności niekonkurujących ze sobą:

1. Krąg najbliższych osób, bezpośrednie otoczenie człowieka, małe grupy nieformalne – wspólnoty podstawowe
2. Wspólnoty pośrednie – wspólnoty środowiskowe
3. Makrostruktury społeczne (naród, państwo)

Trzy wymiary natury społecznej człowieka:

- Człowiek potrzebuje życia społecznego w wielorakich jego przejawach
- Potrzebuje dynamicznie funkcjonować w życiu społecznym
- Tworzy jakość życia społecznego (uczestniczy w wartościach innych osób)

Odpowiedzialność moralna (nie w sensie prawa)

Odpowiedzialność jako konsekwencja wolności lub jako działanie mające uchronić przed złymi konsekwencjami własnego lub cudzego działania, stąd pewne powinności wobec przyrody, społeczności, najbliższych, środowiska, przyszłych pokoleń

Prawa człowieka

Sobór Watykański II: Kościół mocą powierzonej mu Ewangelii głosi prawa ludzi, a także uznaje i wysoko ceni dynamizm czasów współczesnych, który te prawa pod każdym względem wspiera.

Co prawda, doktryna praw człowieka nie należy do pierwotnego przesłania Ewangelii, ale Kościół podkreślał te prawa, choć nie było ich odrębnego katalogu. Od encykliki *Rerum Novarum* (1891 r.) Kościół formułuje je bardziej dobitnie, np. prawa społeczne czy wolnościowe.

Encyklika Jana XXIII „*Pacem in terris*” 1963 r. - kościelna konstytucja praw człowieka

Kościół szczególnie w okresie pontyfikatu Jana Pawła II stał się jednym z głównych propagatorów praw człowieka we współczesnym świecie. Potwierdza powszechny, przyrodzony, niezbywalny, nienaruszalny, naturalny i niepodzielny charakter praw człowieka.

Trzy generacje praw człowieka

1. Prawa fundamentalne, obywatelskie, polityczne
2. Prawa socjalne, kulturalne, ekonomiczne
3. Prawa solidarnościowe

Obecnie w związku z aktualnym kontekstem społeczno-polityczno-kulturowym Kościół szczególnie akcentuje prawa do:

- Życia, wolności religijnej, wolności sumienia, prawa mężczyzny i kobiety do zawarcia małżeństwa, założenia rodziny, prawa rodziców do wychowywania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem moralnymi i religijnymi, prawo do edukacji i życia w pokoju
- Prawo do wolności od głodu, do pracy, do sprawiedliwego wynagrodzenia, swobodę w zakresie funkcjonowania związków zawodowych, prawo do godnych warunków życia

Zastrzeżenia Kościoła wobec sposobu rozumienia praw człowieka

Sformułowane w czasie debaty nad Powszechną Deklaracją Praw Człowieka ONZ

1. Pius XII: „Jeśli usuniemy odniesienie do Boga w deklaracji, to oznacza, że jedynym źródłem praw jest państwo czyli prawo to obowiązuje na mocy wzajemnych porozumień i może podlegać manipulacji – człowiek wykorzystywany przez grupę, która akurat ma władzę. **W katolickim rozumieniu źródłem praw człowieka jest nienaruszalna ludzka godność, której prąródłem jest fakt stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga. Godność jest nienaruszalna, ponieważ ten obraz jest nienaruszalny, jest jakby wbudowany w ludzkiej osobie. Kto występuje przeciwko ludzkiej godności, występuje przeciwko Bogu.**”
2. W Deklaracji dominacja indywidualizmu – wyizolowana jednostka pozbawiona odniesień do innych ludzi, stąd Kościół uzupełnia dokumentami opisującymi prawa dwóch naturalnych wspólnot rodziny i narodu
3. Roszczeniowy charakter deklaracji ONZ – każdemu prawu towarzyszy obowiązek: np. prawu do życia towarzyszy obowiązek troski o własne życie, poszanowanie prawa innego człowieka, obowiązek poszanowania praw człowieka przez państwo

Tożsamość

Identyfikacja osoby z samą sobą i z różnymi obszarami własnego funkcjonowania w kontekście odrębności od innych

Aspekt zewnętrzny – to, po czym rozpoznają nas inni (zachowanie, mowa, itd.)

1. **Tożsamość osobista** – samoświadomość (odrębność od innych)
2. **Tożsamość społeczna** – doświadczenie siebie w kontekście społeczności i identyfikacja z grupą (utożsamienie się z danymi wartościami, kulturą, tradycją)
3. **Tożsamość religijna** – identyfikacja z wartościami i poglądami związanymi z daną religią (przyswojenie sobie określonych przekonań religijnych – od identyfikacji zewnętrznej naśladowanie innych po samodzielną aktywność religijną), opiera się na przynależności do grupy wyznawców oraz na wyznawaniu określonych prawd wiary. To kształtuje sposób myślenia, mówienia, działania, kreuje mocne więzi między wyznawcami, relacje społeczne, wpływa na życie ekonomiczne, zawodowe, polityczne.
4. **Tożsamość kulturowa** – identyfikacja z wartościami pewnej kultury
5. **Tożsamość narodowa** – zależna od tożsamości narodowej rodziców, pochodzenie etniczne, obyczaje, tradycja, historia

Jan Paweł II Evangelium vitae, 1995

Wszystko, co godzi w samo życie, jak wszelkiego rodzaju zabójstwa, ludobójstwa, spędzanie płodu, eutanazja i dobrowolne samobójstwo; wszystko, cokolwiek narusza całość osoby ludzkiej, jak okaleczenia, tortury zadawane ciału i duszy, próby wywierania przymusu psychicznego; wszystko, co ubliża godności ludzkiej, jak nieludzkie warunki życia, arbitralne aresztowania, deportacje, niewolnictwo, prostytucja, handel kobietami i młodzieżą; a także nieludzkie warunki pracy, w których traktuje się pracowników jak zwykłe narzędzia zysku, a nie jak wolne, odpowiedzialne osoby: wszystkie te i tym podobne sprawy i praktyki są czymś haniebnym; zakazając cywilizację ludzką bardziej hańbią tych, którzy się ich dopuszczają, niż tych, którzy doznają krzywdy, i są jak najbardziej sprzeczne z czcią należną Stwórcy.

Papież Franciszek

**Każde istnienie
ludzkie ma prawo do
godnego życia i do
integralnego
rozwoju, a tego
podstawowego
prawa nie może
odmówić mu żadne
państwo.**